

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Мединська Олеся Ярославівна

УДК 821. 161. 2 - 19

**МОДУС НАЦІОНАЛЬНОГО У ХУДОЖНІЙ СТРУКТУРІ
РОМАНУ-ХРОНІКИ ВАЛЕРІЯ ШЕВЧУКА «ТІНІ ЗНИКОМІ»**

10. 01.01 – українська література

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії української літератури Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
ПОПЛАВСЬКА Наталія Миколаївна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри журналістики.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
КОЗАЧОК Ярослав Вікторович,
Національний авіаційний університет,
завідувач кафедри журналістики;

кандидат філологічних наук, доцент
ПРИЛПКО Ірина Леонідівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, докторант кафедри
новітньої української літератури Інституту філології.

Захист відбудеться 29 серпня 2013 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2.

Автореферат розісланий 29 липня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Бородіца

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Валерій Шевчук – видатний репрезентатор української культури другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Він відтворив тисячолітні філософсько-мислительні й естетичні риси українського ейдосу, сформував системні мистецькі й наукові основи національної духовно-естетичної моделі в широкому спектрі функціонувань: філософсько-науковому, художньому, публіцистичному.

Широкий жанровий і тематичний діапазон прозописьма В. Шевчука інспірує різновекторність його досліджень. Сьогодні окреслилося об'ємне, однак несистемне коло наукових студій, яке своїм характером є все ще неспівмірним із постаттю автора та масивом створеного ним. Відсутність системного аналізу творів митця зумовлює необхідність їх подальшого вивчення. Незаперечною є потреба висвітлення головних ознак ідіостилу письменника в їх філософсько-семантичній цілісності та естетичній багатоманітності, насамперед, в етапних творах, яким є роман-хроніка «Тіні зникомі».

Написаний більше десятка років тому, роман ще не став предметом досліджень критики. Обшир актуальної проблематики твору, експериментальність художнього симфонізму вимагають співвідносного їм аналітичного вектора, заґрунтованого на інспіраціях автора та способах їх естетичного вираження. Це визначило потребу аналізу роману-хроніки «Тіні зникомі» в контексті доробку Валерія Шевчука, у парадигмі, найбільш відповідній його мислительним та естетичним стратегіям. Модус національного при цьому виступає домінантою і знаходить глибокий та естетично досконалий вияв саме в романі-хроніці «Тіні зникомі», у якому підсумовано ідейні пошуки й стильові ознаки чи не всіх попередніх творів митця.

Усе це актуалізує потребу системного аналізу роману-хроніки «Тіні зникомі» у парадигмі національного – трансдискурсу текстів В. Шевчука. Модус національного зумовлює можливість прочитання твору в системі адекватних теоретико-літературних методів. Він увиразнює його вагомість, філігранну оригінальну естетику, розкриває можливості об'єднати в певну цілісність, простежити стратегію прозописьма романіста в системі його мислетворення. Цим і обумовлюється **актуальність дисертаційної роботи.**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано в межах комплексної теми кафедри історії української літератури Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Проблеми рецептивної естетики, поетики, наратології та трансляторики в українсько-зарубіжних літературних зв'язках» (номер державної реєстрації 0105U000748). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 7 від 07 квітня 1998 року), перезатверджено 29 січня 2013 року (протокол № 6).

Метою дослідження є комплексний жанрово-стильовий аналіз роману-хроніки «Тіні зникомі» в парадигмі модусу національного та континуумі його прозописьма.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

– спираючись на світоглядні орієнтації автора, ментально-психологічні диспозиції архетипів, окреслити методологічний та літературно-критичний інструментарій представлених у творі структурних компонентів у дискурсі модусу національного;

– розкрити зв'язок роману-хроніки Валерія Шевчука «Тіні зникомі» з науковою версією авторства «Історії Русів» та з'ясувати вмотивованість художньої гіпотези авторства політичного памфлету на основі історичних фактів, образних паралелей, художніх асоціацій;

– дослідити історико-політичну, суспільно-культурологічну й естетичну основу роману-хроніки в типологічному зіставленні з «Історією Русів»;

– з'ясувати новаторство філософсько-естетичної концепції національного в романі, еволюцію трактування її автором;

– обґрунтувати актуальність проблематики твору, концентруючи авторські індивідуальні моделі в силовому полі модусу національного та сучасних дискурсах;

– здійснити наукову селекцію художніх текстів, дотичних до проблематики роману-хроніки «Тіні зникомі», простежити контекстуальні й інтертекстуальні зв'язки з іншими творами В. Шевчука, сучасним естетичним дискурсом;

– розкрити жанрово-композиційні інваріанти в естетиці роману-хроніки;

– окреслити особливості й характер естетики письменника, зв'язок із фольклором та культурою Бароко;

– дослідити метафорику, образну систему твору, філософію та естетику біблійних конотацій у континуумі національної семіотики.

Об'єкт дослідження – роман-хроніка «Тіні зникомі» в інтертекстуальному зіставленні з науковим інваріантом «Історією Русів» у дискурсі модусу національного. Для означення векторів дослідження важливими були праці «На березі часу», «На вступі до Храму», де визначено хронологічні параметри появи його творів, їх семіотику й естетику, вичерпно з'ясовано характер інтенцій та естетичних інспірацій письменника. Об'єктом дослідження виступають також окремі інтерв'ю останніх років, які ідентифікують авторські інтенції, вияскравлюють значення «Тіней зникомих» у контексті творчості митця, сприяють розкриттю основних елементів модусу національного в романі.

Предметом дослідження є художній простір модусу національного в романі-хроніці «Тіні зникомі»; ретро- і перспектива, актуальність ідейно-естетичного функціонування модусу в контексті творчого доробку письменника та викликів сучасності.

Методи дослідження. Системність, комплексність та багатовекторність аналізу роману-хроніки забезпечується застосуванням таких методів: порівняльно-історичного, культурно-історичного, описового, типологічного, компаративного, герменевтичного, етнопсихологічного, наратологічного.

Теоретико-методологічною основою дисертації є праці з філософії, історії й теорії літератури українських та зарубіжних науковців, насамперед С. Андрусів, Р. Барта, М. Бахтіна, О. Білецького, Г. Гадамера, М. Гайдеггера, А. Горнятко-Шумилович, Н. Городнюк, Р. Гром'яка, М. Грушевського, А. Гуляка, Т. Гундорової, А. Гурбанської, Я. Дашкевича, І. Денисюка, І. Дзюби, У. Еко, С. Єфремова, М. Жулинського, О. Забужко, Л. Залеської-Онишкевич, М. Зубрицької, Р. Інгардена, Г. Ключека, Я. Козачка, І. Кошелівця, О. Куцої, К. Леві-Строса, І. Лисяка-Рудницького, Р. Мовчан, М. Наєнка, Д. Наливайка, С. Павличко, М. Павлишина, В. Панченка, В. Працьовитого, І. Приліпко, Л. Тарнашинської, М. Ткачука, В. Фащенко, І. Франка, Д. Чижевського, С. Яковенка. При здійсненні дослідження спираємось на концептуальні засади сучасної літературознавчої медієвістики (праці П. Білоуса, Я. Дзири, М. Корпанюка, Б. Криси, О. Мишанича, Я. Мишанича, Н. Поплавської, Р. Радишевського, В. Соболя, Л. Ушкалова).

Наукова новизна дисертації. Вперше з'ясовано характер художньої експлікації модусу національного в загальній ідейно-естетичній стратегії автора та контексті сучасних суспільних викликів. Проведено інтертекстуальне порівняння наукового й естетичного інваріантів модусу національного в зіставленні роману з політичним памфлетом – «Історією Русів». Уперше роман-хроніка «Тіні зникомі» став об'єктом комплексного аналізу в дискурсі барокових, фольклорних впливів та парадигмі світової культури як важливий компонент сучасного мистецтва, який проектує параметри й особливості його розвитку.

Особистий внесок автора. Дисертація є індивідуальною роботою, її теоретичні положення, отримані результати й висновки сформульовані безпосередньо дисертанткою.

Теоретичне значення дисертації полягає в окресленні нових теоретико-аналітичних підходів до трактування творчості Валерія Шевчука, зумовлених необхідністю комплексного дослідження, що розкривають нові вектори її осмислення в сучасному українському та світовому письменстві.

Практичне значення роботи. Матеріали дисертації можуть знайти застосування у шкільних та університетських курсах з історії літератури, зокрема під час вивчення творчості Валерія Шевчука, у процесі підготовки спецкурсів та спецсемініарів, при написанні бакалаврських і магістерських робіт, нових підручників і навчальних посібників з історії української літератури, а також у практичній роботі вчителів-словесників, на уроках української літератури та позакласній роботі в середній школі.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію обговорено на засіданні кафедри історії української літератури Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 12 від 15 квітня 2013 року). Ключові положення та результати дослідження було представлено на наукових конференціях, зокрема міжнародних – «Внесок української еміграції в розвиток національної та світової культур» (Тернопіль, 1999), «Володимир Гнатюк у контексті розвитку культури України» (Тернопіль, 2011), «Богдан Лепкий у полікультурному дискурсі України, Європи та Америки» (Тернопіль, 2012), «Мова – література – культура в контексті національних взаємозв'язків» (Бердянськ, 2013), «АВІА – 2013» (Київ, 2013); всеукраїнських – «Дискурс сучасної історичної романістики: поетика жанру» (Київ, 1999), «Науково-теоретична конференція молодих вчених» (Київ, 1999), «Всеукраїнські Гнатюківські читання. Українська мова і література: історія, сучасний стан і перспективи розвитку» (Тернопіль, 1999), «Творчість Володимира Гнатюка в контексті розвитку сучасної культури України» (Тернопіль, 2006), «Творчість Дмитра Павличка в контексті української культури» (Тернопіль, 2009), а також на щорічних звітно-наукових конференціях викладачів, докторантів та аспірантів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (1999 – 2013).

Публікації. Основні аспекти досліджуваної проблеми висвітлено у дев'яти публікаціях, з них шість – у фахових наукових виданнях України (усі статті одноосібні).

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел, що нараховує 318 позицій. Загальний обсяг роботи – 203 сторінки друкованого тексту. Основний текст викладено на 176 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, вказано на її зв'язок з науковими темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, представлено теоретико-методологічну основу, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення, подано дані про апробацію результатів та структуру дисертації.

У першому розділі – **«Модус національного в науково-художньому дискурсі Валерія Шевчука»** – окреслено методологічні та літературно-критичні основи дослідження, систематизовано наукові студії попереднього аналізу творчості В. Шевчука, простежено рецепцію письменником модусу національного як головної ретро- і перспективи тривання українства, досліджено історико-політичну, суспільно-культурологічну основу роману-хроніки у типологічному зіставленні з «Історією Русів».

У підрозділі 1.1. **«Теоретико-методологічні засади дослідження»** визначено теоретичні аспекти, методологічні принципи дослідження, обґрунтовано доцільність їх використання.

З'ясовано, що Валерій Шевчук у своїй творчості декларує ґрунтовне знання поглядів видатних представників: філософії мови В. Гумбольдта, О. Потебні, філософії серця П. Юркевича, теологічної антропології С. К'єркегора, критики культури Ф. Ніцше, психоаналізу З. Фрейда, вчення про колективне підсвідоме К. Юнга, структуральної антропології К. Леві-Строса, онтологічної герменевтики Г.-Г. Гадамера, феноменології Е. Гуссерля, Р. Інгардена та М. Гайдеггера, етнопсихології М. Костомарова, а також праць М. Бубера, К. Ясперса, Ж.-П. Сартра, А. Камю. Акцентовано увагу на тому, що мислительно-естетичний світ Валерія Шевчука має глибинне національне підґрунтя, творене задовго до появи модних сьогодні течій та їх представників.

Концепція модусу національного в романі-хроніці В. Шевчука «Тіні зникомі» ґрунтується на глибокому вивченні письменником-науковцем історії України від найдавніших часів та на спостереженнях сучасних суспільно-політичних реалій. Сутність її полягає у ствердженні державотворчих інтенцій українства від початків Київської Русі та потреби їх активного творення в сучасності. Знання літературних пам'яток та документів історичних епох дало митцеві основу для узагальнень і висновків про наскрізне тривання в свідомості українства ідеї власної державності. У цьому контексті важливим є з'ясування історичних основ твору, оскільки історія органічно входить у його сюжет, визначає інспірації ідіостилію письменника. Роман-хроніка «Тіні зникомі» є художньою інтерпретацією складних і маловисвітлених проблем в історії України – пошуків її народом своєї національної ідентичності у другій половині XVIII – початку XIX ст. В. Шевчук художньо переконливо, на конкретиці реалій життя тогочасної української старшини й дідичів, у свідомості яких відроджується прагнення знайти самих себе, свою духовну суть, зобразив цей період у руслі глибинних інтенцій націєтворення.

Світоглядні засади модусу національного у творі мають своїм підґрунтям світосприймання українського етносу. Тривале перебування автора у просторі медієвістики визначило присутність у генезі роману-хроніки «Тіні зникомі» антропології доби Бароко з його фольклорними джерелами та давньоруською риторикою, пошануванням духовного, зокрема релігійного первня, своєрідністю антропоцентризму як розпростореності людини, її виходу із «замкнутого кола» в безконечність. Ґрунтовною філософською базою твору В. Шевчука стало студіювання та рецепція вчення Григорія Сковороди. Роман містить численні конотації творчості філософа: цитування, ремінісценції, алюзії.

У підрозділі 1.2. **«Історія Русів» та «Тіні зникомі»: типологічна паралель»** проведено відповідні паралелі між політичним памфлетом та романом-хронікою, з'ясовано, як у художньому інваріанті письменник увиразнює свої наукові дослідження авторства «Історії Русів», акцентовано увагу на наскрізному векторі обох творів – історичному триванні національної самосвідомості українства.

Оскільки дискусії про анонімного автора ведуться майже упродовж двох століть, В. Шевчук здійснює їх ретельний аналіз, досліджує до найменших деталей зміст «Історії Русів» на основі широких осягів власних знань, інтелекту й націєтворчих інтенцій. Він вважає, що автора твору слід шукати серед типових представників української шляхти, які самі пережили наслідки подібних історичних констеляцій, любили свою землю і творили на ній умови для тривання роду, незважаючи на обставини. Наголошено, що письменник спростовує дотеперішні погляди про авторів памфлету з середовища високого рангу клерикалів або чиновників (Г. Кониського, В. і Г. Полетик, О. Безбородька та ін.), вважає неправдоподібним, щоб вони мали таке сильне відчуття українства, яке засвідчив автор «Історії Русів». На основі аналізу (аж до вивчення водяних знаків на копіях) В. Шевчук доходить висновку, що твір написано не в 20-х роках ХІХ ст., а в кінці ХVІІІ ст. і подає вірогідний образ його автора. Митець звертає увагу на ще не зауважений достатньо іншими дослідниками факт: згадку про прізвище Архипа Худорби в листі декабриста О. фон дер Бріггена до Кіндрата Рилєєва. Найвірогідніше, вважає В. Шевчук, автором «Історії Русів» був сотенний канцелярист Архип Худорба. Переконливим є й аргумент, що твір написано на Новгород-Сіверщині.

У романі-хроніці «Тіні зникомі» В. Шевчук здійснює цікавий і оригінальний художній інваріант «Історії Русів» саме таким шляхтичем із тих місць. Художнім аналогом українського діда (хоч і не задокументованого) Архипа Худорби постає головний герой роману Теодосій Темницький. Письменник моделює креативно картину того часу, актуалізує рецепцію його проблем, наближує читачів до розуміння їх важливості, увиразнює для сьогоденного суспільства ідею твору, інтерполує у сучасність її дух націєтворення.

У підрозділі 1.3. «**Автотематизм у стратегії модусу національного в романі-хроніці «Тіні зникомі»**» означено естетичні стратегії автотематизму в творі, їх моделі в способах нарації.

Автотематизм письменника виявляється в інтенсивній заангажованості людини в її щоденному бутті. Він малює багатство ситуацій у семіотиці й модерних формах вияву, зумівши зафіксувати його світову безконечність розмаїттям топосів, міфів, архетипів, багатством людських доль, оригінальною естетикою. У романі-хроніці «Тіні зникомі» вони сфокусовані й узагальнені в одній постаті, що є альтер-его автора, його світоглядного й інтелектуального багатства й мистецької вправності. Така фокалізація не звужує простір модусу національного, а лише чіткіше увиразнює його, наближаючись своєю конкретикою до читача. У творі В. Шевчука присутній прийом автодієгезису. У цьому аспекті можна вважати його текст біографією митця на тлі тисячолітнього хронотопу, протетично визначеною, генетично пов'язаною з націєтворчим утвердженням аксіоматичної незаперечності ідеї самодостатності українства. Постать головного героя твору постає при цьому не стільки як спосіб ідейно-естетичних рефлексій автора, скільки як засіб оприявлення власної філософії екзистенції в її найсокровеннішому – баченні сутності модусу

національного. Пояснюючи мету своїх писань, Теодосій Темницький одночасно висловлює авторське розуміння концепції пошуку етноконсолідуючого фактора як надзавдання у проблемі його нагально потрібного для дієвого українства. Розглядаючи народ у дискурсі монадології, письменник стверджує неперервну духовність етносу як запоруку його тривання. Відкриваючи ситуацію за ситуацією, епізод за епізодом, архетип за архетипом, історію народу в конкретних, отже, живих картинах, він з'єднує перервані ланцюги духовності українського ейдосу, розкриває устами Теодосія, котрий творить живу картину історії роду в справах, переживаннях, помилках і осягненнях Темницьких. Головний герой працює з уривками відомостей, зафіксованими на шматках паперів, подекуди вже й зотлілих. Але пише історію не так суспільства, роду, як людських душ. Так само і Валерій Шевчук, досліджуючи тогочасні пам'ятки, використовуючи фрагменти зотлілих рукописів, творить історію свого народу.

«Самототожність» письменника забезпечується декларованим автотематизмом, способом вираження якого служить низка новаторських за своїм характером прийомів. Серед них – гомодієгетична нарація від імені героя/автора, багатшаровість наративу, її симультанність: численні конотації, повторні прочитання з примітками й правками (коли наратор одночасно функціонує як читач), спеціальний розділ-коментар і примітки, написані від імені автора. Прийоми автотематизму засвідчують глибоку заангажованість письменника в реалізації модусу національного в усезагальній суспільній свідомості.

У другому розділі – **«Ментально-екзистенційні аспекти проблеми українського ейдосу»** – зосереджено увагу на проблемах екзистенції людини, історичної пам'яті, інтелігенції й народу, форми й змісту людського існування.

У підрозділі 2.1. **«Семантика історичної пам'яті»** актуалізується проблема історичної пам'яті, яка у романі-хроніці задекларована як головна та є семантико-композиційним стрижнем модусу національного. Вона постає як категорія національна, родова й особистісна. З'ясовано, що композиційно проблема історичної пам'яті започатковується у першому розділі «Долина видінь» у роздумах-розповідях Теодосія Темницького про генеалогію роду. Наратив другого розділу «Дім лісу» мислиться як розгорнуте тло-експозиція проблеми пам'яті, оскільки дім є осередком її тривання. Далі проблема набуває симфонічного розгортання, знаходить ширший вияв у подорожніх спогадах Теодосія Темницького про своє дитинство, у фрагментах снів-візій. У розділі «Склеп» започатковується зв'язок поколінь, головний герой знаходить перервану нитку пам'яті як член роду й народу. В. Шевчук порушує і розв'язує цю проблему через мислений, духовний акт злуки живих і мертвих у сферах реального й ірраціонального. Живі за допомогою пам'яті оприявнюють існування тіней, викликають із небуття їх діяння, думки, почування, забезпечують їх тривалість, щоб допомогти творенню духовного світу у власній реальній дійсності. Вітчизна в такому дискурсі постає не лише як нова, досконаліша реальність, а як дух, що пронизує людське

ество. У романі-хроніці «Тіні зникомі» проблема національної пам'яті є наскрізною, структуральною та багатовимірною.

У підрозділі 2.2. «Інтелігенція і народ у модусі національного» акцентовано увагу на проблемі збереження інтелігенцією духовних, моральних, культурних традицій та формування на їх основі модусу національної ідентичності, широко окреслено суспільний контекст, у якому постали естетичні інтенції цієї проблеми.

У контурах мистецького світогляду й культури автора, сконцентрованих у романі-хроніці «Тіні зникомі», – больові точки суспільства, однією з яких у сучасному світі постає проблема української інтелігенції як одна з центральних у конструкції модусу національного та як вагома у творчому задумі митця. В. Шевчук звертається до образів українських інтелігентів минулого не випадково, а з позиції тих деструкцій, які вплинули на стан сучасної інтелігенції, та з власним баченням проблеми в модусі національного, тобто у вимірах і перспективах нації – й державотворення.

Валерій Шевчук змальовує українську шляхту як стан, із якого саме поставала національна інтелігенція, виводить його із суспільної непам'яті, куди її насильно загнано, щоб міцно вкорінити в рецепцію суспільства: українці – селянський етнос. У намірі подолати цей стереотип він обирає найважчий, але найефективніший для своїх героїв шлях – цілеспрямована праця для рідного народу, витворення духовних і моральних ідеалів, збереження історичної пам'яті, формування на її основі наповненого, багатого модусу національної ідентичності. Завданням інтелігенції, на думку письменника, є необхідний перегляд модерного українського національного проекту, успадкованого від недавнього минулого, в колоніальній, народницько-етнографічній модифікації, заснованій на деривації фактів та їх фальсифікації, існування яких обертається не просто фальшуванням історичного процесу.

Валерій Шевчук творить «наскрізний» образ українського інтелігента в момент внутрішнього осяяння благодаттю святого натхнення, осягнення ним внутрішньої гармонії волі, духу, мислення й дії, своєї участі в національному відродженні й триванні. Головним героєм роману-хроніки є Теодосій Темницький – довершений тип українського інтелігента шляхетного роду не тільки за походженням, але й за метою, способом мислення, діяльністю, поведінковим кодексом. З іншого боку, змалювавши у творі неоднозначність позицій українських дідичів-інтелігентів у виборі життєвого шляху, в тому числі й гонитву за чинами на службі чужій державі, письменник звертається до проблеми духовної катастрофи, «шляху в нікуди». У такий спосіб творить елітарне розуміння інтелігентності, доводить органічну безперервну тяглість її присутності в суспільній свідомості українства. Митець стверджує погляд на інтелігенцію як духовного корелята національної свідомості. І таке майже класичне визначення інтелігентності автор художньо увиразнює у романі-хроніці.

У підрозділі 2.3. «**Трансформація топосів екзистенції та міфообразів**» набувають поглиблення і нового трактування у парадигмі модусу національного проблеми екзистенції, міфологічні образи-символи, мотиви, проаналізовано їх модифікації на структурному та семантичному рівнях, акцентовано увагу на важливості проблеми екзистенції етносу як філософської категорії.

Естетичної стрункості творові надає наскрізна, проведена через зовнішні ситуації і внутрішню духовну лінію героїв, монументальна у своєму задумі проблема – національної самодостатності, гідності українців, збереження родового й етнічного коду. Проблеми екзистенції В. Шевчук пов'язує з вибором життєвого шляху саме в дискурсі «самостояння» національно свідомої людини. Цим ніби завершуються онтологічні шукання героїв попередніх творів автора, часто трагічних, на бездоріжжях сумнівів і вагань. Водночас проблема вибору смислу життя й діяльності подається у трьох вимірах: заземлено побутовому, кар'єрно-службовому, державотворчому. Представників цих трьох життєвих доль автор змальовує у творі в розлогій конкретиці подій і фактів, у широкому філософському закрої та естетичному багатстві традицій національної й модерністської культури. Оригінальність відображення В. Шевчуком проблем екзистенції полягає у тому, що він володіє здатністю «бачити» їх в історичній тягlostі свого народу, вимірах сьогодення й перспективах наслідків. Письменник «виймає» з тисячолітнього контексту української культури ідеї, проблеми, мотиви, явища й факти, які мали місце, переносить їх у сучасність, актуалізує трансцендентну важливість. Проблеми екзистенції звичайної людини естетично вирішуються у традиційній для автора манері конотацій із прадавніми фольклорними уявленнями і звичаями, в архетипах та міфопоетиці. В екзистенційних проблемах знайшло вираження архетипне мислення митця в надзвичайному багатстві сюжетів, ситуацій, типів, міфообразів, у дихотомії сучасної й минулих епох. Серед них – архетипи дороги в духовному й буттєвому інваріантах, блудного сина, дому, духовної трансформації (метаморфози), «тао» та ін.

У підрозділі 2.4. «**Світоглядні виміри буття героїв**» проаналізовано світоглядні орієнтири персонажів твору, акцентовано увагу на духовних пошуках істини.

З'ясовано, що у романі-хроніці «Тіні зникомі» В. Шевчук моделює людське життя, в якому часто панування певної духовної традиції входить у суперечку з ідеєю, що стала догматом і вже керує людиною, а не служить їй на шляху пізнання дійсності. Найгостріше проблема буття героїв постає у сферах, пов'язаних з духовним життям. Письменник намагається узгодити його із Святим Письмом. У творі ця проблема увиразнюється декількома сюжетними лініями й окреслюється в тому чи іншому інваріанті як важлива для розуміння екзистенційних поглядів автора. Одна з виразних ліній – це фальшиве розуміння обов'язку служіння Богові, відтворене через долю одного із дядьків Теодосія, єпископа Йоасафа (розділ «Хліб життя. Йоасаф»). Він за велінням батька задля збереження цілості маєтку став церковнослужителем проти своєї волі. Особливого художнього

забарвлення у цьому розділі набуває мотив гріха проти людської природи. Проблема абсурдності формалізму, обездуховлення людини, перейнятою його позірною адекватністю живому життю, служінням не духові, а букві, прочитаній як Абсолют у всіх сферах людського буття, розв'язується автором у парадигмі модусу національного. Особливо неприйнятний формалізм там, де мав би панувати дух у його абсолютній вищості. Саме тому контраст духовне/формальне зображений письменником навіть не в сатиричних, а в нещадно гротескно-натуралістичних сценах, візіях-снах.

Третій розділ – **«Художня парадигма модусу національного в романі-хроніці В. Шевчука «Тіні зникомі»»** – присвячено з'ясуванню жанрових та композиційних інваріантів твору, дослідженню його метафорики, виявленню зв'язку із фольклорною і бароковою естетикою, книжною культурою.

У підрозділі 3.1. **«Жанрово-композиційні інваріанти»** простежено жанрові пошуки письменника, проаналізовано сюжетно-композиційну структуру твору.

Доведено, що «Тіні зникомі» – це типовий роман-хроніка у новелах. У художній практиці автора цей жанр має попередні аналоги. Весь його текст – це своєрідна хроніка життя українців у минулому й – найголовніше – в сучасному, яке так глибоко, всебічно, в багатстві реалій та філософському осмисленні часу не змалював ніхто. У жанрі роману в новелах створено письменником один із найбільш філософських його творів – «На полі смиренному». Практика новелістичної композиції, застосована автором у попередніх творах («Привид мертвого дому», «Роман юрби», «Зачинені двері нашого «Я», «Стежка в траві» та ін.), набуває в романі «Тіні зникомі» оригінального інваріантного характеру. Твір складається з дванадцяти розділів, що визначені в жанрології «романом у новелах». У кожному діє котрийсь із персонажів, які кривно споріднені, що і зумовлює складне взаємопереплетення подій. Це вдосконалює новелістичний жанр, творячи його інваріант. Роман-хроніка «Тіні зникомі» – різноплановий, багатоаспектний, має складну зовнішню і внутрішню структуру, в якій метафізичне і реальне, сучасне й минуле гармонійно когерують. Оригінальним у композиції твору є відсутність типового для прози розвитку фабули. Тут немає її приписових елементів, зокрема – кульмінації у звичному для неї вираженні. У композиції «Тіней зникомих» застосовано барокові зразки. Вислів «хліб життя» у різних образних інваріантах проходить домінантою. У його форматі побудована композиція роману: назви п'яти розділів починаються цим висловом і під його кутом зору окреслюються життєписи героїв. Увиразнюють сюжет і є органічним елементом композиції стилізовані малюнки (можливо, і введені у фабулу оригінальні зразки) давнього та нового герба роду Темницьких.

Важливим елементом композиції є вкраплення у формі історичних ретроспекцій, сповідей героїв перед читачем чи власним сумлінням. Поширені самохарактеристики героїв, особливо тих, чії думки суголосні авторовим. Для характеристики персонажів В. Шевчук часто застосовує прийоми іронії, побутові замальовки, на тлі яких правдивими є реалії українського щоденного

життя. Це визначає і специфіку нарації, що полягає у наскрізній інваріантно багатоманітній «присутності» автора, тобто наратора-усезнавця. Попри калейдоскопічність сюжету, письменник послідовно наділяє кожну новелу належним фіналом і логічно зводить до нього усі лінії фабули. Вони наповнені великою кількістю колізій та елементів, у стилістиці яких митець виразно передає колорит епохи.

У підрозділі 3.2. **«Барокові та фольклорні елементи»** наголошується, що твір ідейно-художніми особливостями генетично закорінений у добу Бароко та фольклорні традиції.

Зі сторінок роману-хроніки «Тіні зникомі» у виразній художній конкретиці постають люди барокової доби, а ідеї та естетика твору є актуальні для сьогодення. Системотворчу домінанту у ньому відіграє Біблія. З типових традицій Бароко в підґрунті роману – наскрізна присутність мандрівки, дороги як фабульної основи. Стилістика твору контекстуально розширена елементами жанрового різновиду щоденника, що спонукає до порівняння з жанром подорожніх щоденникових записів Дмитрія Туптала, Йоасафа Горленка, Василя Григоровича-Барського. Фактографічні вкраплення подій, свідком яких не міг бути автор, але які зафіксовані в історії (Глава 9. «Історична довідка до описаних подій у родинній хроніці Теодосія Темницького»), також характерні для барокової літератури. Йдеться про взаємопроникнення несумісних стилів, внесення в текст присутніх для розуміння змісту коментарів з боку експліцитного наратора й одночасно художнього інтерпретатора.

Поруч із бароковою традицією в генезі естетики жанру рівнозначне місце займає фольклорна. Наратор просто заповнює нею атмосферу «Тіней зникомих». І це логічно виправдано, оскільки в хронотопі роману-хроніки період, коли у світогляд українців взаємопроникали язичницький і християнський елементи. Наприклад, виразно передано обряд «вивідування» відьмацьких здібностей у жінки Андрія Петровича через утоплення. Цю сцену змодельовано з добрим знанням деталей, майже натуралістично. Фольклорне начало виявляє себе не сентиментальним, а вітаїстичним характером, що можна вважати новаторським у творі. Автор використовує образи і міфи, повір'я, звичаї, обряди лісовичів, у чому виявляється велика обізнаність В. Шевчука із фольклором поліського помежів'я. Письменник повною мірою використовує цю міфопоетику і творить оригінальний твір, художній потенціал якого дозволяє критикам віднести його до сучасної модерністської літератури.

У підрозділі 3.3. **«Метафорика твору: характер конотацій»** досліджено метафоричну систему роману, з'ясовано, що метафора є органічною фундаментальною основою тексту, відзначається лексичною багаторівневістю, широкою образно-асоціативною шкалою.

Метафорика роману-хроніки – це багатий і складний масив, у якому знайшли органічне відображення тисячолітні надбання української фольклорної та книжної культури. Ґрунтовно закорінена в етноментальність, метафора визначає у ньому асоціативний характер мислетворчості

та його оригінальну естетику. Метафорична система роману відповідає параметрам легендарно-міфологічних структур з їх універсальною співвіднесеністю всього суцього. Поширеними є метафори, пов'язані з семантикою лісу, який у композиції твору виступає наскрізною метафорою народу. У тексті метафора дому виростає до апології: він постає виразно й однозначно як образ дому-вітчизни, як гарант збереження етносу. У багатоплановому змістовому й художньому вираженні має тенденцію до градації за важливістю: дім як оселя, як фортеця серед життєвих незгод, як осередок духовності, самоідентичності, нарешті, як всеосяжне поняття вітчизни – основа державної незалежності. Фольклорна семантика у творенні метафор використана автором в образах птахів, тварин, предметів і речей, з якими найчастіше зустрічається людина і які в її уяві пов'язані з певними усталеними судженнями – негативними чи позитивними. Виразно негативно конотований хижістю, жорстокістю образ орла, пов'язаний із його зображенням на гербах держав-сусідів. Низка метафор у романі асоціюються із гіпертрофним началом у душі людини. Метафоричні образи вітру, вихору, бурі, вогню у творі суголосні з народними уявленнями про Всесвіт, руйнацію й оновлення. Метафорика роману-хроніки семантично наповнена, розгорнута в хронології життя роду Темницьких, що символізує тодішню Україну з її традиціями.

У підрозділі 3.4. «**Експериментальність книжної культури**» з'ясовано значення елементів книжної культури твору у зв'язку із національними, зокрема бароковими традиціями, розкрито її оригінальність, семантичну та структуротворчу роль в актуалізації головного задуму – глорифікації націєтворення.

В оформленні твору автор застосовує багатство знаків книжної культури, які забезпечують міжкультурну інтертекстуальність, взаємопроникнення, розширюють рецептивне поле. Вони становлять комплекс символічних систем як форм комунікації, якими письменник екстраполює власне розуміння модусу національного в суспільну свідомість. Поетика знакової культури роману-хроніки «Тіні зникомі» дієво функціональна. Її якості надзвичайно різноманітні. В оригінальну естетику оформлення книги читач поринає з першого погляду й дотику. Автор застосовує психологічне розмаїття зорової та слухової синтонії: кольористику, звукопис заголовка, оригінальність палітурки. Оформлення книги має характер старовини з її пишною величавою строгістю, глибоко продуманим семантичним навантаженням кожної деталі. Усе творить витончене тло для рецепції національної культури як явища оригінального, розкриває глибину авторського задуму: розбудити в читачів прагнення самоідентифікації, спонукати активно розбудовувати культуру. Бароково вишукана зовнішня атрибутика й інші знаки книжної культури вносять додаткові естетичні нюанси у філігранність міцно збудованої організації тексту роману, збагачують наратив внутрішньою емоційністю.

Висновки репрезентують узагальнені результати дослідження.

Дослідження художньої структури роману-хроніки В. Шевчука «Тіні зникомі» у контексті модусу національного дає підставу для таких висновків:

1. У художній та науковій творчості письменник розвиває кращі традиції своїх попередників, творить модерністську літературу, моделюючи у ній риси народного характеру, долю українців у складних історичних обставинах від найдавніших часів. Цим зумовлюються естетичні пошуки автора, своєрідність його художньої картини світу. Широкий жанрово-естетичний спектр творчості митця дає можливість досягнути недосліджений національний досвід, усе найкраще з попередніх індивідуальних стильових набутоків. Одночасно автор працює в параметрах світової модерністської літератури, якій притаманне поєднання імпульсивно-інтуїтивних і конструктивно-інтелектуальних, натуралістичних і абстрактно-імпресіоністичних підходів.

2. Українська історія у всіх її філософських вимірах, морально-етичних екстремах постає в «Тінях зникомих» на загальнолюдському тлі, проростає завдяки майстерності письменника, філософському способу його мислення в сучасність. Великою мірою це відбувається завдяки тому, що автор в історичну основу роману поклав власні наукові дослідження маловідомого періоду зародження українського Ренесансу в кінці XVIII століття, в контексті якого постала знаменита «Історія Русів». Естетика «Тіней зникомих» має багато спільного з цим твором: патріотичний пафос, тлумачення історичних подій з позиції модусу національного, використання барокових структур, фольклорних елементів тощо. Письменник зважився на цікавий та оригінальний жанр – створив художню версію власної гіпотези авторства цього твору, змалював широку художню картину історичних подій через долі образів-персонажів. Сюжет і проблематика відтворюють не тільки версію написання «Історії Русів», але й актуалізують найголовніші події, описані в цьому творі та відповідно трактовані в руслі національної заангажованості світогляду невідомого автора. Блискучий дослідник давньої української літератури, в тому числі й «Історії Русів», В. Шевчук у сюжеті «Тіней зникомих» стверджує її колективне авторство, остаточно завершене одним із українських дідичів – Теодосієм Темницьким (у науковій версії – Архипом Худорбою). Автор наповнює науковий дискурс креативними відчуттями, увиразнює роль політичного памфлету як інспіратора національного й духовного відродження. Створений як жанровий інваріант «Історії Русів», історичний роман-хроніка «Тіні зникомі» поглиблює її розуміння, наснажує життєвою конкретикою, глорифікує трансісторичну присутність нації.

3. Роман-хроніка «Тіні зникомі» окреслює коло історичних реалій, які в тлумаченнях письменника набувають нових осмислень. Він спростовує усталені приписові твердження, що поживавлення національного відродження припадає на початок XIX століття. В. Шевчук стверджує наскрізне тривання національної самосвідомості української еліти, історичні характеристики й естетичні вияви якої означив у фундаментальних працях «Козацька республіка» та «Муза Роксоланська». Автор у сюжетній канві твору звертається до історичних подій XVII-XVIII століть,

коли Україна втратила адміністративну незалежність, а її провідні верстви зросійщувалися на службі в російській імперії. Одночасно серед передової частини інтелігенції та дідичів з'являються інтенції до самоусвідомлення, прагнення віднайти національне коріння і витoki етносу. Митець художньо виразно змальовує ці процеси через зображення роду українських дідичів Темницьких.

4. Роман-хроніка «Тіні зникомі» як оригінальне художнє явище становить своєрідний підсумок інтелектуальних інтенцій автора. Модус національного набув у творі дуже виразного, не опосередкованого філософсько-семантичного пуанту, симфонічного естетичного звучання. У ньому відкрито нові грані модусу національного, авторська глорифікація українського ейдосу висловлена настільки чітко, що не залишає жодних шансів для іншого тлумачення, оскільки письменник у режимі автотематизму ідентифікує себе й головного героя роману Теодосія Темницького. Фокалізація образу автора надає роману-хроніці особливої ідейно-естетичної вагомості, як і всьому естетичному простору творчості В. Шевчука. Фокалізації модусу національного через особисте розуміння його наратором-усезнавцем, життя людей минулого, їх світогляд, вчинки постають трансцендентним посланням у виміри, суголосні сучасності. Присутність образу автора єднає дієгезис минулого з сучасним.

5. У романі-хроніці «Тіні зникомі» проблема пам'яті набуває свого завершення у дискурсі модусу національного. Йдеться вже не лише про пам'ять однієї людини чи роду, а історичну пам'ять народу, нації. У творі ця проблема наскрізна. Це – роман-пам'ять, сублімація філософського поняття пам'яті та її семантичне й естетичне вираження через змальовання хроніки одного українського шляхетного роду на широкому тлі важливих для націєтворення суспільних подій. Модель національної пам'яті в загальній історичній картині світу В. Шевчук творить за допомогою символів. Символіка як складова поняття Всесвіту відкриває автору можливість поєднати практичне з духовним, людське з космічним, одиничне з причинним, «вписати» пам'ять у парадигму модусу національного як засіб забезпечення гармонії поєднання минулого, сучасного й майбутнього.

6. У романі-хроніці «Тіні зникомі» одна з ключових проблем інтелігенції, інтелектуальної історії України загалом, постає у виразному й чіткому її протиставленні імпреському поневоленню, зазіханню на територіальний і духовний простір українства. Автор, як відомо, зробив цю дилему осердям своїх наукових студій та художніх текстів, вважаючи, що вона, хоч посідала визначальне місце в духовному житті України першої половини ХІХ століття, не знайшла належного розв'язання до сьогодні. Художнє вирішення ментальних спонукань В. Шевчук здійснює через ідею самоідентифікації нації як духовної, а не станової спільноти, пошуків інтелігенцією як провідника народу шляхів до єднання.

7. Конструкція сюжету й проблематики роману-хроніки «Тіні зникомі», його витончена естетика прочитуються у дискурсі вічних і важливих для етносу істин. В її основі – інваріанти

філософсько-естетичного вираження проблеми екзистенції, тривання роду й людини в хронотопах часу і простору, у вимірах реального, віртуального й ірреального, земного й духовного. В. Шевчук подає нову парадигму духовного існування людини. Тут цілком зникає постулат безнадійності, ескапізму багатьох попередніх творів, де переважала фатальна замкненість екзистенційного кола, коли дорога вперед – неминуче повернення в коло безвиході. У системі авторського художнього мислення проблема екзистенції, «сродної» зі семантикою, характером й естетикою ейдосу, виступає наскрізним текстотворчим фактором, у першу чергу в стратегії модусу національного. У творі знайшли високохудожнє вираження і належне філософське висвітлення актуальні питання сьогодення: творення духовного світу людини, пошуків її призначення як частини свого етносу і громадянина України. Проблема націєтворення передана в історико-функціональній дихотомії минуле-сучасне, в інтерполяції на проблеми культурології і державотворення в незалежній українській державі. Проблеми екзистенції постають у романі не лише в системі конкретних реалій, а й у системі філософських координат, естетично вираженій їх єдністю з ірреальним в оригінальних сюжетних перипетіях, міфообразах, авторських роздумах, доречних констеляціях, які підсилюють гостроту проблеми та увиразнюють авторську позицію.

8. «Тіні зникомі» – історичний роман-хроніка. Таке жанрове означення інспірує опора на історичну конкретику та окремі її вкраплення. Багатий історичний матеріал робить твір композиційно багатоплановим, а авторські філософські декларації-відступи, покликані розтлумачити ідею націєтворення, вивести її зі світу підсвідомого, а потім перевести туди знову за допомогою системи міфообразів, подекуди ускладнюють рецепцію роману задля акцентування важливості проблеми. Оскільки в параметрах жанрології твір задекларований як «роман-хроніка», то автор дотримується певної послідовності в хронології основного дієгезису. Але наративні лінії розгалужені в хронотопах і супутніх сюжетах, багаті на екзистенційні проблеми, мотиви, розв'язання яких письменник пропонує у своїх світоглядних параметрах та багатих традиційних і новітніх естетичних стратегіях.

9. На естетиці роману-хроніки позначився стиль бароко, своєрідно трансформуючись ідеологічно й тематично, але зберігаючи свої глибинні естетичні властивості. У творі кристалізовано найкращі елементи стильової манери письменника, вишукану естетику, знакову й книжну культуру українського Бароко.

10. Метафорика роману-хроніки «Тіні зникомі» – складна художня конструкція, організована в смислово-естетичну єдність, це багатовимірна система абстракцій, семантичних понять, міфів, образів, тропів, інших знакових систем, які творять віртуальну модель життя, формують націєтворчу систему мислення. Широке й багатоаспектне асоціативне коло метафорики формують метафоричні порівняння, алегорії, метафори-картини, метафори-сни, ремінісценції біблійних сентенцій, міфообрази, образне та лексичне багатство фольклору, барокової та світової літератур.

11. Використання знаків книжної культури – одна з найпрезентативніших рис ідіостилю роману-хроніки. Знаки визначають його інноваційний трансжанровий характер, творять і подають ключ до семантизації образів. В осмислені філософські роздуми, а відтак у сутність шляхетної людини знаки книжної культури вносять додаткові нюанси. Вони посилюють рецепцію зв'язку реального й ірраціонального у змісті й стилістиці роману, збагачують наративний код твору, увиразнюють семантику художнього нарративу, відновлюють стереотипи комунікації й творять їх у новому культурологічному просторі.

Основні положення дисертації викладені у таких публікаціях:

1. Верецька О. Екзистенційність та елементи абсурдності в повісті Валерія Шевчука «Птахи з невидимого острова» / Олеся Верецька // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія : Літературознавство / за ред. проф. Р. Гром'яка. – Тернопіль : ТНПУ, 1999. – Вип. 4. – С. 85-90.

2. Верецька О. Міфологічне мислення Валерія Шевчука / Олеся Верецька // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія : Літературознавство / за ред. проф. Р. Гром'яка. – Тернопіль : ТНПУ, 1999. – Вип. 5. – С. 99-108.

3. Верецька О. Архетипна основа прози Валерія Шевчука / Олеся Верецька // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія : Літературознавство / за ред. проф. Р. Гром'яка. – Тернопіль : ТНПУ, 2000. – Вип. 7. – С. 32-40.

4. Мединська О. Роман Валерія Шевчука «Тіні зникомі» як художній інваріант наукової версії авторства «Історії Русів» / Олеся Мединська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія : Літературознавство / за ред. д. ф. н., проф. М. П. Ткачука. – Тернопіль : ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2013. – Вип. 37. – С. 104-116.

5. Мединська О. Я. Інтелігенція у модусі національного роману-хроніки Валерія Шевчука «Тіні зникомі» / О. Я. Мединська // Філологічні трактати : Науковий журнал. – Суми; Харків, 2013. – Т. 5 (№2). – С. 152-158.

6. Мединська О. Експериментальність книжної культури в романі-хроніці Валерія Шевчука «Тіні зникомі» / Олеся Мединська // Студії з україністики. – Випуск XIII. – Київ, 2013. – С. 284-293.

Додаткові публікації:

1. Верецька О. Рецепція творчості Валерія Шевчука М. Павлишиним / Олеся Верецька // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє / за ред. Б. Лановика. – Тернопіль : Економічна думка, 1999. – С. 185-189.

2. Верещька О. Синтез міфологічних, релігійних та філософських начал у художній картині світу роману «Дім на горі» Валерія Шевчука / Олеся Верещька // Українська мова і література : історія, сучасний стан, перспективи розвитку. Науковий щорічник / за заг. ред. доц. С. Панцьо. – Тернопіль : Збруч, 1999. – С. 310-314.

3. Мединська О. Автотематизм у стратегії модусу національного в романі Валерія Шевчука «Тіні зникомі» / Олеся Мединська // Матеріали XI міжнародної науково-технічної конференції «Авіа-2013». – Київ : НАУ, 2013. – С. 41.108-41.112.

АНОТАЦІЯ

Мединська О. Я. Модус національного у художній структурі роману-хроніки Валерія Шевчука «Тіні зникомі». – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.01 – українська література. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки України. – Тернопіль, 2013.

У дисертації в контексті світоглядних орієнтацій Валерія Шевчука з'ясовано естетичну генезу модусу національного, досліджено історико-політичну, суспільно-культурологічну й естетичну основу роману-хроніки «Тіні зникомі» у типологічному зіставленні з «Історією Русів», обґрунтовано актуальність проблематики роману, новаторство філософсько-естетичної концепції національного, еволюцію трактування її автором, окреслено нові теоретико-аналітичні підходи до аналізу твору. Досліджено характер художньої експлікації модусу національного в загальній ідейно-естетичній стратегії автора та парадигмі сучасних суспільних викликів, проведено інтертекстуальне порівняння наукового й естетичного рівнів модусу національного в дискурсі барокових, фольклорних впливів. Розкрито жанрово-композиційні інваріанти та місце роману-хроніки «Тіні зникомі» в контексті доробку Валерія Шевчука. До аналізу залучено есеї письменника «На березі часу», «На вступі до Храму».

Ключові слова: автотематизм, бароко, дієгезис, метафорика, міфообраз, модус національного, наратив, памфлет, роман-хроніка, топос.

АННОТАЦИЯ

Мединская О. Я. Модус национального в художественной структуре романа-хроники Валерия Шевчука «Тени исчезающие». – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка Министерства образования и науки Украины. – Тернополь, 2013.

В диссертации в контексте мировоззренческих ориентаций Валерия Шевчука выяснено эстетический генезис модуса национального, исследованы историко-политическая, общественно-культурологическая и эстетическая основа романа-хроники «Тени исчезающие» в типологическом сопоставлении с «Историей Русов», обосновано актуальность проблематики романа, новаторство философско-эстетической концепции национального, эволюция трактовки ее автором, очерчены новые теоретико-аналитические подходы к трактовке произведения. Исследованы характер художественной экспликации модуса национального в общей идейно-эстетической стратегии автора и парадигме современных общественных вызовов, проведены интертекстуальные сравнения научного и эстетического уровней модуса национального в дискурсе барочных, фольклорных влияний. Раскрыты жанрово-композиционные инварианты и место романа-хроники «Тени исчезающие» в контексте наследия Валерия Шевчука. К анализу привлечены эссе писателя «На берегу времени», «На входе в Храм».

Ключевые слова: автотематизм, барокко, диегезис, метафорика, мифообраз, модус национального, нарратив, памфлет, роман-хроника, топос.

ANNOTATION

Medynska O. J. Mode of the National in the structure of the novel-chronicle by Valery Shevchuk «The Fading-away Shadows». – Manuscript.

Dissertation for a candidate degree in philology, speciality 10. 01. 01 – Ukrainian literature. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Ternopil, 2013.

The thesis is devoted to the study of artistic structure of the novel-chronicle by Valery Shevchuk «The Fading-away Shadows» in the mode of the national paradigm. The paper substantiates the relevance of ideological and aesthetic functioning of the national mode in the context of the national artistic heritage of the writer and the problems of modern times, outlines a national basis of the author's aesthetic world.

The political pamphlet «The History of the Ruses» and the novel-chronicle have been typologically paralleled, the historical, political, socio-cultural basis of works have been examined, intertextual comparison of scientific and aesthetic invariants of national mode in the novel and the political pamphlet has been performed. Among others, the stress has been laid on the presence of the concept of the national throughout the semantic space of the novel.

It was found that the philosophical foundations of national mode in the novel-chronicle have the world-view of Ukrainian ethnos as their background. It is proved that the author put his own research of the little-known period of the emergence of a new Ukrainian Renaissance in the late eighteenth century into the historical basis of the novel, in the context of which «The History of the Ruses» arose. The aesthetic strategies of the autothematism in the novel, their ways of narration have been determined. The

autobiographical method, present in the novel-chronicle, has been characterised. It is proved that Theodosius Temnytsky, whom V. Shevchuk delegated to the author of «The History of Ruses» does not act only as a mouthpiece of the writer's ideas in the novel-chronicle, but also is a kind of port-password; the author and the character are almost the whole of distinct parallels.

Mental and existential aspects of Ukrainian Eidos problems have been analyzed, including problems of historical memory, intellectuals and people, human existence. Attention is focused on the problem of preserving the national memory which is appeared to be a national, tribal and personal category. The importance of the problem of ethnicity existence as a philosophical category has been emphasized. Mythological images, symbols, motifs in the dichotomy of modern and past eras, archetypical thinking of the artist in a variety of subjects, situations, types have been analyzed, their modifications on the structural and semantic levels have been found.

The writer's genre searches have been traced, it has been proved that «The Fading-away Shadows» is a historical novel-chronicle. The study found that the work is multifaceted, multidimensional, it has a complex internal and external structure in which metaphysical and real, present, past and pluperfect are harmoniously cohered. The novel-chronicle «The Fading-away Shadows» first became the object of a comprehensive analysis in discourse of baroque, folk influences and the paradigm of world culture as an important component of Modern Art, which designs options and features of its development. It has been investigated that the Baroque style affected the aesthetics of the work, being originally transformed ideologically and thematically, but retaining its deep aesthetic properties. It is shown the values of the elements of bookish culture of the novel in relation to the national, including Baroque traditions. It is shown that the ideological genesis of the novel-chronicle includes spiritual history of Ukrainians for several hundreds years, biblical universal moral maxims, anthropocentric philosophy of baroque concerning a man's search of the Absolute, G. Skovoroda's views of self-knowledge as the path to the Absolute. Metaphor of the novel has been investigated, its role in the expressing worldview and aesthetic concepts of the writer has been determined. Wide range and multidimensional associative metaphors are metaphorical comparisons, allegories, metaphors-pictures, metaphors-dreams, reminiscence of biblical maxims, mythical images.

It has been found that one of the most representational features of idiostyle of the novel-chronicle is the use of signs of bookish culture that define its innovative trans-genre character.

Key words: autothematizm, baroque, diegesis, metaphor, mythical image, mode of the national, narrative, novel-chronicle, pamphlet, topos.

Підписано до друку 02.07.2013 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 07/13/3-1

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Кривоноса, 2б,
Тел. 8 (0352) 40-08-12
8 (0352) 40-00-63

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФО Осадца Ю.В.